

MAGYAR TÖRTÉNELMI
EMLÉKEK

ÉRTEKEZÉSEK

VERETEK, UTAK, KATONÁK

Gazdaságtörténeti tanulmányok
a magyar középkorról

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

TARTALOM

Előszó	7

A KIRÁLYI HATALOM SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

WEISZ BOGLÁRKA: A pozsonyi kamara felállítása és működése a Zsigmond korban	13
TÓTH CSABA: II. András pénzreformja	61
GYÖNGYÖSSY MÁRTON: A magyar lemezpénzek lehetséges keltezéséről a bánhidai, tatárjárás kori éremlelet kapcsán	71
KOVÁCS ENIKŐ: Időzavar. Időrendi kérdések egy kutatás kezdetén a 13. század pénzveréséhez	85
KUFFART HAJNALKA: Az esztergomi érsek pisetum-jövedelme Battyányi István udvarbíró idején	93
ÉLŐ KATALIN: A fohreggi dénárlelet. Megfigyelések I. Ferdinánd korai magyar pénzveréséhez	111
PÉTERFI BENCE: „Adj, király, katonát!” Zsoldosok és hadi finanszírozás a stájer–magyar határvidéken az 1480-as években	165
KÁDÁS ISTVÁN: A megye pénze. A zsoldosok fenntartására kivetett adó és a megyei pénztár (1498–1511)	185
GÁL JUDIT: Dalmáciai városkiváltságok az Árpád-ház uralkodása alatt	205

A VÁROSOK SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

GALAMBOSI PÉTER: A budai eretnekmozgalom (1304–1307)	223
KOVÁCS VIKTÓRIA: Vámszedés Zágrábban az Anjou- és a Zsigmond korban	247
LŐVEI PÁL: A kőfaragás gazdaságtörténete felé: kőfaragványok és kőanyagok piac- és bányakörzetei a középkori Magyarországon	269
SÁROSI EDIT: Térszerkezet, úthálózat és fennhatóság. Településszerkezeti változások a Duna–Tisza között a 15–17. században	305
BÁCSATYAI DÁNIEL: Aptatio stratarum. Egy balsikerű velencei követség és Magyarország 1286-ban	325
SKORKA RENÁTA: Egy 14. századi vaskereskedő nyomában	339
MARTIN ŠTEFÁNIK: „Rame di Pollana”. A gömör-szepesi réz Flandriában és Velencében a 14. század első harmadában	355

BENDA JUDIT: „Yn dy stat zu Ofen. In dy nyder lag.” A középkori budai árulerakat története és régészete európai kitekintésben	379
DERZSI JÚLIA: Nagyszében város háztartása a 16. század második felében	405
Földrajzi- és személynévmutató	477

BÁCSATYAI DÁNIEL*

Aptatio stratarum

Egy balsikerű velencei követség és Magyarország 1286-ban

1286 tavaszán András, Szlavónia hercege azzal a kéréssel fordult a velencei dózséhez és a Nagytanácshoz, hogy legyenek támaszai tervei megvalósításában. II. András magyar király Velencében felserdült unokája – merthogy róla van szó – sajnos nem részletezte szándékait, így a *Signoria* kellő óvatossággal kezelte a folyamodványt: a kérés teljesítését András herceg terveinek alaposabb megismerésétől tette függővé.¹ A majdani utolsó Árpád-házi uralkodó kérelme mögött rejtőző motívum feltárása azonban korántsem reménytelen. 1286. június 6-án – éppen egy hónappal a tanács említett határozata után – András nagybátyját, Albertino Morosinit a Trieszti-öböl festői partvidékén, Duinóban találjuk. A velencei patrícus azért szánta rá magát az utazásra, hogy királyi vérből származó unokaöccsét eljegyezze I. Albert görzi gróf Klára nevű leányával.² Az örömapa által vállalt kötelezettségeket a házigazda Hugó, Duino ura – a gróf hűbérese – szavatolta másodmagával, míg a vőlegényért Albertino mellett egy másik tekintélyes velencei, Marino Pasqualigo kezeskedett. A megegyezésről kiállított közjegyzői dokumentumot két pecséttel erősítették meg: Albert gróf lovas pecsétje mellett egy kivont kardú lovast ábrázoló pecsét töredéke függ. A lovag pajzsán az Árpádok sávozott családi címere látható, amely kétségtelenné teszi, hogy a szóban forgó pecsét András hercegé volt.³ Kézenfekvőnek tűnik, hogy a herceg folyamodványa és a júniusi duinói találkozó között összefüggés van.

* A szerző a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének fiatal kutatója (bacsatyai.daniel@btk.mta.hu).

1 Deliberazioni del Maggior Consiglio di Venezia. I–III. Ed. Roberto Cessi. Bologna 1931–1950. (a továbbiakban DMC) III. 143.; Listine o odnošajih izmedju južnoga slavenstva i Mletačke republike. I–X. Ed. Šime Ljubič. Zagreb 1868–1891. (a továbbiakban Listine) III. 424.

2 Árpádkori új okmánytár. I–XII. Szerk. Wenzel Gusztáv. Pest–Budapest 1860–1874. (a továbbiakban ÁÚO) IV. 285–286. – Bár a közelben számos Szent János tiszteletére emelt egyház áll, a szerződést kísérő esküre Peter Štih szerint a duinói vártól északnyugatra, a Timavo torkolatához közelebb eső San Giovanni in Duino templomában (San Giovanni in Tuba) került sor. Lásd Štih, Peter: I conti di Gorizia e l’Istria nel Medioevo. Rovigno 2013. 147–148.

3 Döry Ferenc: Magyarország címerének kialakulása. Turul 35. (1917) 30. – A Bécsben őrzött pecsétről legutóbb Hegedűs András közölt jó minőségű fényképet. Hegedűs kétségbe vonta, hogy a hétszer vágott pajzs valóban az Árpád-ház családi címere lett volna, s a jelvényt királyi

Köztudott, hogy a házassági terv nem valósult meg: Klára pártában maradt, III. András pedig trónra lépése után Lengyelországból hozatott magának királynét.⁴ Magyarázatot igényel azonban, hogy vajon miért bomlott fel az eljegyzés, mint ahogy az is, hogy voltaképp miért is merült fel a görzi házasság terve. Valóban a herceg magyarországi hatalomátvételének megalapozásaként értékelhetjük a dinasztikus házasság előkészületeit, miként Wertner Mór vélekedett, vagy más, első pillantásra talán kevésbé kézenfekvő indítékokat is figyelembe kell vennünk? Jelen tanulmányban az utóbbi mellett szeretnék érveket felsorakoztatni, s reményeim szerint az értekezés végére sikerül az olvasót meggyőzőn arról, hogy a dinasztikus házassági tervet Velence és hatalmának növekedését féltékenyen figyelő szomszédai, valamint a Köztársaság és közép-európai kereskedelmi partnerei között fennálló viszonyrendszerben kell értelmeznünk.

El kell természetesen ismerni, hogy az első lehetőség mellett komoly érvek szólnak: a jelek szerint András már az eljegyzés után egy évvel azzal az igénnyel lépett fel, hogy pusztán formálisnak tűnő szlavóniai hercegi címét bizonyos tartalommal töltsse ki. Erre utal Kőszegi Iván fiának, Gergelynek 1287. június 8-án kelt oklevele, amelyben a kiadó „egész Szlavónia hercegeinek étekfogómeistereként” (*magister dapiferorum domini ducis totius Sclavonie*) nevezi meg magát.⁵ A dokumentum nem hagy kétséget afelől, hogy a magyar királytól független territoriális magánhatalom kiépítésén fáradozó Kőszegiek – ellenfelükkel, IV. Lászlóval ellentétben – örömmel ismerték el a távoli, s így valódi befolyással nem bíró András szlavóniai hercegi címét, és szívesen szerepet vállaltak a herceg – mégoly virtuális – udvartartásában is. A dinasztikus házasságra és az önálló szlavóniai udvarra utaló oklevélre joggal tekinthetünk úgy, mint a már nagykorú András magyarországi igényeinek első, ám határozott megnyilvánulásaira.

A magyar herceg eljegyzésén túl azonban Velencének más, Magyarországot érintő ügye is akadt 1286 tavaszán. A Nagytanács május 21-én követség indításáról döntött, amelynek a németek és magyarok útjainak helyreállításáról (*de facto aptationis stratarum Theotonicorum et Ungarorum*) kellett volna tárgyalnia.⁶ Nem kétséges, hogy a követutasítás a Német-római Birodalomba és a Magyar Királyságba vezető kereskedelmi útvonalak *aptatió*járól és a velen-

vagy országcímeként jellemzi. Kérdéses azonban, hogy az Árpádok korában valóban ennyire éles határvonal húzható-e a dinasztia és a regnum közé. Azt mindenesetre a szerző is elismeri, hogy András herceg azért viselte a kérdéses jelvényt, hogy családi kötődését hangsúlyozza. *Hegedűs András*: Esztergom város kettőspecséte. In: *Metropolis Hungariae. Strigonium Antiquum* 8. Szerk. Hegedűs András. Esztergom 2017. 64–67. Lásd még *Takács Imre*: Az Árpád-házi királyok pecsétjei. *Corpus sigillorum Hungariae mediaevalis* I. Budapest 2012. 184–185.

4 Wertner Mór: Az Árpádok családi története. Nagybeccskerek 1892. 569–570.

5 1287. június 8.: *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg*. I–V. Hrsg. Hans Wagner, Irmtraut Lindeck-Pozza, Leonhart Prickler. Wien–Graz–Köln 1955–1999. II. 203–204.

6 DMC III. 145.; Listine III. 425.

cei kereskedők védelmének szavatolásáról szólt. Egy néhány héttel későbbi határozatnak hála ismeretes az egyik – mint látni fogjuk: aligha az egyetlen – fejedelmi személy is, akit a követeknek fel kellett keresniük: II. Meinhard karintiai herceg, I. Albert görzi gróf bátyja.⁷

Meinhard a görzi grófok nemzetségéből (*Meinhardiner*) származott, s a családi örökséget – az anyai nagyapától örökölt Tirossal együtt – fivérével közösen kormányozta. 1271-ben felosztották egymás között a tartományokat: Meinhardnak jutott Tirol, Albertnek pedig Görz.⁸ 1276 óta Karintiában is a tiroli gróf volt az úr, ám a hercegi címet csak 1286 februárjában nyerte el az általa tűzön-vízen támogatott I. (Habsburg) Rudolf német királytól,⁹ a Birodalomba vezető alpesi átkelők – a Reschen- és a Brenner-hágó, valamint a Tarvisiót Villachal összekötő út – tehát valóban II. Meinhard ellenőrzése alatt álltak.¹⁰ Ezek azért is különösen fontosak voltak Velence számára a kérdéses évtizedekben, mivel általuk a flandriai és franciaországi piacok a Köztársaság és a lombardiai városok konfliktusa idején továbbra is elérhetőek maradtak a velenceiek számára.¹¹ Ám az északiak mellett a keleti kereskedelmi útvonal, a *strata Ungarorum* krajnai folytatása is a tiroli gróf fennhatósága alatt állt, mióta Rudolf király 1276-ban az örgrófság zálogbirtokosává (*Pfandherr*) tette.¹²

Itália északkeleti szegletében számos földrajzi név viselte (s némelyikük a mai napig is viseli) a magyarok nevét.¹³ Túlnyomó többségük utakat jelölt, amelyek közül két góc rajzolódik ki a középkori forrásokban: egy *strata Ungarorum*, amely nyugat–keleti irányban szeli át Friuli tartományát, és egy *via Ungaresca* Trevisótól északkeletre, amely nyilvánvalóan az előbbi folytatása. A *strata Ungarorum* a sestói monostor jogbiztosító okleveleiben bukkan fel először, ám e korainak tűnő iratok számos jogos aggályt vetnek fel. Egy 760-ra datált dokumentum például nyilvánvaló hamisítvány, ahol a „magyarok útját” is említő

7 DMC III. 148.; Listine III. 425.

8 *Wiesflecker, Hermann*: Die Politische Entwicklung der Grafschaft Görz und ihr Erbfall an Österreich. Mitteilunger des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 56. (1948) 341.

9 *Wiesflecker, Hermann*: Meinhard der Zweite. Tirol, Kärnten und ihre Nachbarländer am Ende des 13. Jahrhunderts. Innsbruck 1955. 116–117., 125–126.

10 A velenceiek általában a Brenner-hágón keresztül érték el a Német-római Birodalom területét, ám Ausztria és Csehország felé kényelmesebb volt jóval keletebbre átkelni az Alpokon. Lásd *Stolz, Otto*: Die tirolischen Geleits- und Rechtshilfe-Verträge bis zum Jahre 1363, nach ihrem rechts- und verkehrsgeschichtlichen Inhalte dargestellt. Zeitschrift des Ferdinandeums für Tirol und Voralberg 53. (1909) 66–70.; *Riedmann, Josef*: Die Beziehungen der Grafen und Landesfürsten von Tirol zu Italien bis zum Jahre 1335. Wien 1977. 115–121.

11 *Stolz, O.*: Die tirolischen i. m. 69.

12 *Wiesflecker, H.*: Meinhard i. m. 116–117.

13 A földrajzi nevek listáját lásd *Frau, Giovanni*: Hungarus nel dominio linguistico italiano. Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio Linguistica 10. (1979) 74–75. Lásd még *Desinan, Cornelio Cesare*: Problemi di toponomastica friulana I. Udine 1976. 99–111.

részletes birtokleírást egy 762. évi hiteles adománylevelébe ágyazták be.¹⁴ Szóról szóra ez a birtokfelsorolás olvasható I. Berengár itáliai király 888. évi diplomájában, amelyet jó okkal ugyancsak interpolálnak tartanak.¹⁵ I. Ottó német király 960. évi oklevele zömében egyezik Berengáréval.¹⁶ Bár formailag hitelesnek tűnek, nem növeli a bizalmat a két dokumentum iránt, hogy az oklevélnyerő apátot mindkét helyen Adalbertnek hívják – mint ahogy az sem, hogy a legkorábbi szövegtanút mindkét esetben ugyanazon 15. századi átírás tartotta fenn. 967-ben kelt az első vitathatatlan hitelességű dokumentum, amelyben a *strata Ungarorum* megjelenik: I. Ottó az aquileiai patriarchának adományozta a nyugatról és keletről a Livenza és a Tagliamento folyók, északról és délről pedig a *strata Ungarorum* és az Adria által határolt területet a sestói monostorral egyetemben.¹⁷ II. Konrád császár 1028. évi diplomájából az is kiderül, hogy a „magyarok útja” kelet felé keresztülhaladt az Isonzón,¹⁸ III. Sándor pápa 1176. évi privilégiuma pedig már a szóban forgó út és a Karszt-hegység közelségére utal.¹⁹ Az újkori regionális térképek egyértelművé teszik, hogy a *strata* Görznel lépte át az Isonzót,²⁰ majd nyugat felé haladva Codroipónál vezetett át a Tagliamentón Sacile felé.²¹ Bár a legkorábbinak tűnő dokumentumok hitele kétséges, a *strata Ungarorum* elnevezés kétségtelenül nagyon régi tapasztalatot, az Itáliába látogató kalandozó magyarok emlékét őrzi.

Hogy e korai, s minden bizonnyal halványuló emlék a következő századokban új tartalommal töltődött fel, azt a Treviso északkeleti szomszédságában található *via Ungaresca* története igazolja, amely – Giampaolo Cagnin gyűjtésének köszönhetően – néhány becses adattal gazdagítja a Magyaror-

14 Az eredeti és az interpolált oklevél párhuzamos kiadását lásd *Patrologiae cursus completus. Series Latina. I-CCXXI*. Éd. Jacques-Paul Migne. Parisiis 1844–1865. (a továbbiakban PL) XCIX. 629–636. col. – A dokumentumok kritikájához lásd a 762. évi oklevél mérvadó kiadásának apparátusát: *Codice Diplomatico Longobardo. I-V*. A cura di Luigi Schiaparelli, Carlrichard Brühl, Herbert Zielinski. Roma 1929–2003. II. 98–109. – Az adatot Király Péter kritika nélkül közölte egykor, így az sajnos utat talált a korai magyar történelemre vonatkozó hazai irodalomba is lásd *Király Péter: A VIII–IX. századi Ungarus, Hungaer, Hunger, Hungarius, Onger, Wanger személynevek*. Magyar Nyelv 83. (1987) 316–317.

15 I diplomati di Berengario I. A cura di Luigi Schiaparelli. Roma 1903. 8–13. – A monostor királyi és császári privilégiumairól áttekintést ad *della Torre, Renato: L'abbazia di Sesto in Sylvis*. Udine 1979. 32–39.

16 Monumenta Germaniae Historica (a továbbiakban MGH). Diplomata. Diplomatum regum et imperatorum Germaniae I. Conradi I. Heinrici I. et Ottonis I. Ed. Theodor von Sickel. Hannoverae 1879–1884. 294–295.

17 Uo. 466–467.

18 MGH Diplomatum regum et imperatorum Germaniae IV. Conradi II diplomata. Ed. Harry Bresslau unter Mitwirkung von Hans Wibel und Alfred Hessel. Hannoverae et Lipsiae 1909. 178–179.

19 PL CC 1077–1079.

20 *Iancis, Paolo: L'età moderna*. In: *Storia di Lucinico*. Ed. Liliana Ferrari, Donata Degrassi, Paolo Iancis. Cormons 2011. 73–76.

21 *Frau, G.: Hungarus i. m. 74*.

szágról kiinduló távolsági kereskedelemre vonatkozó ismereteinket (*térkép*).²² A Friuli irányából Treviso felé vezető régi közutat (*via publica et antiqua*) egy 1450-ből származó tanúvallomás szerint azért nevezték *Ungarescának*, mivel mindig is a magyarok jártak rajta (*quia Ungari per illam semper transitum fecerunt*).²³ A *via Ungaresca* ugyancsak egy monasztikus közösség, a Piave folyó bal partján található Szűz Mária-monostor jogbiztosító irataiban tűnik fel, legelőbb 1120-ban.²⁴ A szerzetesek egy nevezetes zarándokszállást (Ospedale del Piave) tartottak fenn, amely a Piave révhelye közelében, a „magyar út” mellett állt. 1124-ben Róbert cenedai püspök is adományt tett az intézmény részére, s méltatása szerint az Ospedalét nemcsak a zarándokok, hanem a kereskedők – köztük a magyarok – is becsülték.²⁵ A révhely valóban komoly jelentőséggel bírt a magyar kereskedők, különösen a marhakereskedők számára: egy 1268-ból származó tanúvallomásból kiderül, hogy a velencei piacra hajtott magyarországi lábasjóságok (*boves et bestias venientes de Ungaria*) az Ospedale melletti réten legelészve gyűjtötték erőt útjuk utolsó szakaszához.²⁶ A Trevisóba hajtott magyarországi állatok már egy évtizeddel korábban, 1259-ben felbukkannak, méghozzá a lehető legavatottabb tanú, egy trevisói mészáros vallomásában.²⁷ Egyik velencei kollégája, Bono mészáros 1314-ben arról számolt be, hogy akkoriban már 18 éve maga szállított magyar és német eredetű

22 *Cagnin, Giampaolo*: Vie di comunicazione tra Veneto continentale e Friuli. In: Per terre e per acque. Vie di comunicazioni nel Veneto dal Medioevo alla prima età moderna. Ed. Donato Gallo, Flaviano Rossetto. Padova 2003. 119–130. – A via Ungaresca Conegliano és Treviso közti nyomvonalának rekonstrukcióját lásd *Roman, Giovanni*: L'antica via Ongaresca. Atti e memorie dell'Ateneo di Treviso 32. (2014–2015) 481–499.

23 Archivio di Stato, Venezia, Santa Maria degli Angeli di Murano, b. 28, Sacchetto 31, n. 41, Processo 6, Passo di Lovadina. Processo dell'anno 1549 (valójában 1450). Idézi *Cagnin, G.*: Vie di comunicazione i. m. 124.

24 *Verci, Giambattista*: Storia della Marca Trivigiana e Veronese I. Venezia 1786. 14.

25 „...gens Silicas, Ungarica et Carinthiana, Teutonica atque Longubarda fere et omnium provinciarum...” – Codex diplomaticus civitatis et ecclesiae Bergomatis. I–II. Ed. Mario Lupi, Giuseppe Ronchetti. Bergamo 1784–1799. II. 913–916. col. Idézi *Cagnin, G.*: Vie di comunicazione i. m. 124. – Az Ospedale épülete 1455-ben árvíz áldozata lett, s hamarosan a Piave jobb partján épült újra lásd *Roman, G.*: L'antica via i. m. 488–489.

26 „Item dixit quod dominus habas hospitalis vel prior qui fuit pro se et racione sui ospitalis possuit et poni faciebat boves et bestias venientes de Ungaria et aliunde in dicta campanea ad pascendum et pascendum cum precio ad suam voluntatem sine alicuius contradictione.” – Archivio di Stato di Venezia, Santa Maria degli Angeli di Murano perg. b. 3, 1268. július 30.–augusztus 2., Treviso. Idézi: *Cagnin, G.*: Vie di comunicazione i. m. 126.

27 „...dixit se scire quod mercatores de extra episcopatu Tervisii, de Feltre et Belluno et de Foro Iulio et de Cadubrio et de Ongaria et de aliis locis qui ducebant bestias in civitatem Tervisii solvebant pro bestia lanuta et capra pro qualibet unum denarium parvum; et pro bove et vaccha pro qualibet quatuor denarios; et pro porcho et porcha pro quolibet duos denarios parvos. Et credit quod fuit sub potestaria Philippi Cornarii qui erat tunc potestas Tarvisii et quod Iohannes Grechus habebat et coligebat mudam ab episcopo Tisone pro episcopatu Tarvisii et Wigelminus Gardelucius coligebat pro dicto Iohanne Greco dictam mudam. De muda rameiorum dixit se nil scire.” – Archivio della Curia Vescovile, Treviso, Codice AC, c. 14' idézi *Cagnin, G.*: Vie di comunicazione i. m. 121.

szarvasmarhát, ürüt és sertést a lagúnák városába Trevisón keresztül.²⁸ 1291-ben a velencei *Signoriának* a Magyar Királyságból Trevisóba érkező kereskedők kapcsán kellett eljárnia, ám az ügy részleteit sajnos nem ismerjük,²⁹ lehetséges, hogy az eset Velence húsimportjával, de az is, hogy a Köztársaság alább még előkerülő nemesfém-szükségletével állt összefüggésben. Az iménti adatok két szempontból is kiemelkedő jelentőségűek: egyrészt igazolják, hogy a magyarországi szarvasmarha már a 13. században is nagy szerepet játszott Velence húsellátásában³⁰ – nem kizárt, hogy a Róbert püspök által említett 12. századi magyar kereskedők ugyancsak állatokat hajtottak Észak-Itáliába –, másrészt pedig ellentmondani látszanak annak a megállapításnak, amely szerint a Magyar Királyság és Velence közötti intenzív kereskedelmi összeköttetések – a területiális magánhatalmak felemelkedése miatt romlásnak induló közbiztonság következtében – a 13. század utolsó évtizedében meglazultak volna.³¹ Alátámasztanak ugyanakkor egy másik tézist: a két állam kereskedői korszakunkban elsősorban szárazföldön jutottak el egymáshoz,³² noha ekkoriban már számos velencei gálya futhatott be Zára, illetve a magyar fennhatóság alatt álló Zengg kikötőjébe is, ahonnan a levantei áruk eztán szárazföldi úton – Szlavónián keresztül – érték el a Magyar Királyság központját.³³

Mielőtt a Velencébe vezető szárazföldi utak jelentőségét tovább elemeznénk, térjünk vissza tárgyunkra, az utak biztonsága és a kereskedők zavartalan áthaladása érdekében indított 1286. évi velencei misszióra. Mint láttuk, Meinhard tiroli gróf csak néhány hónappal korábban emelkedett Karintia hercegévé, így joggal vetődik fel, hogy a velencei követség éppen emiatt kelt

28 „...dixit quod sunt bene decem et octo anni, quod ipse usus est per partes istas ducendo boves et castratos et porcos de partibus Ungarie et Alemanie per districtum et civitatem Tervisii.” – *In Processo Avogari* (Treviso, 1314–1315). A cura di Giampaolo Cagnin. Roma 1999. 58. Idézi *Cagnin, G.*: Vie di comunicazione i. m. 126.

29 „Cum occasione mercatorum, qui utuntur in Hungaria et vadunt per viam Tarvisii, sit orta quedam dubitatio inter vicedominos, qui sunt modo, que non fuit in aliis preteritis vicedominis, capta fuit pars, quod dominus dux et consiliarii et capita de XL possint super hoc facere illud, quod eis bene videbitur.” – DMC III. 297.

30 Vö. *Szűcs Jenő*: Az utolsó Árpádok. Budapest 2002.² 330.

31 Vö. *Teke Zsuzsa*: Velencei–magyar kereskedelmi kapcsolatok a XIII–XV. században. Budapest 1979. 25–27.

32 A Velence és Magyarország közötti szárazföldi út krajnai, stájerországi és magyarországi szakaszára lásd *Tagányi Károly*: Marhakivitelünk Velencébe 1514-ben. *Magyar Gazdaságtörténeti Szemle* 6. (1899) 144–149.; *Glaser Lajos*: A Dunántúl középkori úthálózata. *Századok* 63. (1929) 143.; *Kardos Tibor*: Velencei vonatkozású gazdaságtörténeti adatok a Jagello-korból (1502–1518). *Századok* 85. (1951) 434–442.; *Teke Zs.*: Velencei–magyar i. m. 22.; *Kiss Gábor – Tóth Endre*: A vasvári „római sánc” és a „katonák útja” időrendje és értelmezése (Adatok a korai magyar gyeprürendszer topográfiájához I.) *Communicationes archaeologicae Hungariae* (1987) 101–137.

33 *Teke Zs.*: Velencei–magyar i. m. 21–25. – Ami a Velencét és Zengget összekötő tengeri utat illeti, *Teke Zsuzsa* kiváló monográfiájának 13. századi adatát még eggyel gyarapíthatjuk. 1239 júniusában a velencei Gabriele Marignoni hatvan libra értékű dénárt (azaz kb. 14 400 érmét) bízott egy Stefano de Burgis nevű honfitársára, hogy kereskedelmi tevékenységet folytasson Magyarországon per aquam et per terram. Vö. *Documenti del commercio Veneziano nei secoli XI–XIII. I–II.* A cura di Raimondo Marozzo della Rocca. Torino 1940. II. 244–245.

útra.³⁴ E változás azonban korántsem volt döntő jelentőségű, hiszen láthattuk azt is, hogy a tiroli, karintiai és krajnai útvonalak már jóval 1286 előtt is Meinhard fennhatósága alatt álltak. Miért mégis éppen ekkor szánta rá magát Velence, hogy határozott lépéseket tegyen a városba vezető északi és keleti kereskedelmi utak biztosítása érdekében?

A talány a megelőző évek háborús körülményeiben leli magyarázatát; abban a fegyveres konfliktusban, amely Velence és szárazföldi szomszédai között az Isztriai-félsziget part menti városai feletti fennhatóság miatt tört ki 1283 őszén. Az Isztriai Őrgrófság a Német-római Birodalom délkeleti határtartománya volt, s az Aquileiai Patriarchátus uralma alatt állt. A 13. században, amikor mindkét intézmény hanyatlásnak indult, Görz grófjai és a Velencei Köztársaság a patriarchák rovására kezdtek terjeszkedni a félszigeten. A partvidék – Trieszt kivételével – hamar velencei befolyás, Isztria belső területei pedig a grófok ellenőrzése alá kerültek. Az egykori kalocsai érsek, Meráni Bertold patriarcha halála (1251) után IV. Ince pápa maga gondoskodott a szék betöltéséről, s választása – összhangban a pápaság nagyra törő politikai célkitűzéseivel – nem a helyi elit egy tagjára, hanem saját bizalmasára, a latiumi születésű Gregorio di Montelongóra esett. Bár az új patriarcha és a görziek viszonyát tovább mérgezte az a tény, hogy I. Albert gróf eltökélt *ghibellin* volt, azzal mindketten tisztában voltak, hogy a köztük fel-fellángoló fegyveres konfliktusok dacára egyszer elérkezik a pillanat, amikor össze kell fogniuk a valódi ellenfél, Velence ellen. Az isztriai városokat hol lazább, hol szorosabb függőségbe kényszerítő kereskedőállammal szembeni közös fellépésre csak a következő patriarcha, Raimondo della Torre idején került sor – az ideig-óráig tartó katonai sikerek sem tudták azonban megakadályozni, hogy a velencei admirális, Ruggiero Morosini elfoglalja az isztriai Capodistriát (1280) és Isolát (1281).³⁵

Velence *terrafermai* terjeszkedése 1283-ra már nemcsak I. Albertet és a patriarchát tömörítette szövetségbe, hanem az isztriai Trieszt és Muggia városait, valamint a nyugati szomszédokat, Padovát és Trevisót is. Június 11-én a cividalei gyűlés elhatározta a Velence elleni háborút, a patriarcha pedig lezárta kikötőit és a fennhatósága alatt álló kereskedelmi utakat a velenceiek előtt. A Köztársaság válaszul gyorsan hozzáfogott Belforte erődjének felépítéséhez a Timavo folyó torkolatának szigetén; az Adriában álló támaszpont elsősorban a közeli Trieszt városának lakóit tölthette el aggodalommal. S valóban, a fokozódó nyomás egy évvel később Trieszt és Muggia meghódolásához vezetett. A trieszti háború első szakaszát lezáró fegyverszünetet 1285. március 8-án kötötték meg Velencében: a szerződés értelmében az alulmaradt patriar-

34 Emellett érvel Riedmann, J.: Die Beziehungen i. m. 119–120. – A Nagytanács rendelkezésében olvasható stratarum Theutonicorum et Ungarorum megnevezést Riedmann egyetlen útvonalra, a Venzonén keresztül Tarvisio és Villach felé vezető útra vonatkoztatja, ám a strata Ungarorum nagyon is nyilvánvaló jelentése miatt véleményét nem fogadhatjuk el.

35 Pizzinini, Meinrad: Die Grafen von Görz und die Terra-ferma-Politik der Republik Venedig in Istrien in der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Veröffentlichungen des Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum 54. (1974) 191–194.

chának Trieszt és Pola kivételével minden part menti városról le kellett mondania a győztes javára a félsziget nyugati felén. A fegyverek azonban csak két évre hallgattak el: 1287 nyarán újabb hadművelet indult Velence ellen, s a végleges béke csak 1291-ben jött létre.³⁶

A háború első szakasza Velence egyértelmű fölényét bizonyította. A *Serenissimát* egyedül északi és keleti kereskedelmi útvonalainak elhúzódó blokádja érinthette érzékenyen – ezek az utak ugyanis éppen olyan vidékekre vezettek, ahonnan a Köztársaság számára olyan fontos nemesfémek áramlottak a városba – leginkább a városállam levantei kereskedelmének motorja, az ezüst. Elmúlt már az idő, amikor a lagúnák városát a leggazdagabb csehországi ezüsbányákkal összekötő útvonal teljes hosszában a Velencével harmonikus viszonyt ápoló II. Ottokár cseh király fennhatósága alatt állt.³⁷ A csehországi Iglauban és Kuttenbergben bányászott nemesfém Bécs vagy Linz érintésével az Alpok hágóin keresztül érkezett Itáliába, míg a *strata Ungarorumon* közlekedő kereskedők magyarországi ezüstöt hoztak magukkal.³⁸

Az arany részben ugyancsak északról és keletről érte el a lagúnát: bár velencei forrásaink ezekben az évtizedekben csak a *Fondaco dei Tedeschi* tisztviselői által ellenőrzött, német kereskedők által behozott aranyról tudósítanak,³⁹ valószínűnek tűnik, hogy az aranyexport egyik forrása már ekkoriban is a Magyar Királyság volt. A Kárpátok mélyén rejtőző arany már azelőtt keresett áru volt Európa piacain, mielőtt a körmöci bányát megnyitották volna az 1328 előtti években – ismeretes, hogy az említett dátum miféle fordulópontot jelentett a magyarországi aranykitermelés történetében. A 13. század végén Kárpát-medencei arany bukkant fel a flandriai Brügge piacán,⁴⁰ 1319-ben pedig Giovanni Soranzo velencei dózse kialakult szokásként hivatkozott arra, hogy a magyarországi kereskedők a városba ezüstöt és aranyat hoznak.⁴¹

Közismert természetesen az is, hogy a 13. századi hazai aranykitermelés volumenéről semmiféle kézzelfogható adattal sem rendelkezünk. Hóman

36 Uo. 195–202.

37 Erről és a csehországi ezüst velencei importjáról lásd *Zaoral, Roman: Silver and Glass in Medieval Trade and Cultural Exchange between Venice and the Bohemian Kingdom. Český časopis historický* 109. (2011:2) 235–250.

38 A magyar ezüst velencei jelenlétére lásd *Teke Zs.: Velencei–magyar i. m. 17–19.*

39 1272: DMC II. 301. – Különösen fontos a Signoria 1285. évi rendelkezése, amely szerint a németek velencei aranyimportját az újonnan bevezetett aranydukát minőségének javítása indokolja. Vö. DMC III. 104. Idézi *Lane, Frederic C.: Le vecchie monete di conto veneziane ed il ritorno all'oro. Atti. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Classe di Scienze Morali e Lettere* 117. (1959) 59. 3. j.

40 *Kropf Lajos: Magyar viasz, arany és ezüst Flandriában a 13. század végén. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle* 5. (1898) 237. – A Kropf által idézett forrásban a magyar arany a lengyelországi (nyilván sziléziai) és a csehországi mellett tűnik fel lásd *Hansisches Urkundenbuch. I–XI. Bearb. Konstantin Höhlbaum, Karl Kunze, Walther Stein, Hans-Gerd von Rundstedt. Halle a. d. Saale–Leipzig–München–Weimar. 1876–1939. III. 419.*

41 *Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. I–III. Szerk. Wenzel Gusztáv. Budapest 1874–1876. I. 214.*

Bálint igen magas hozammal (évi 1000 kg) számolt,⁴² ám becslése, amely a 15. századi adatok alapján kiszámított termés önkényes megfelezésével állt elő, figyelmen kívül hagyta a bányák sajátos életritmusát.⁴³ A fenti két szórványadat azonban amellet szól, hogy a magyarországi aranybányászat nem lehetett jelentéktelen az európai versenytársakéhoz képest. A külföldi híradásokkal talán összefüggésben állnak az 1270-es évek második felének új feltárásai Liptóban (Németlipcse, Szentkereszt/Csermno), amelyeket IV. László király igyekezett gyorsan saját hasznára fordítani.⁴⁴ Noha a fejtés korai éveiben a termelés gyors felívelésével számolhatunk, hiszen a felszínhez közel eső rétegek általában dúsabb ércet rejtnek,⁴⁵ a liptói bányák hosszú távon aligha bizonyultak kiemelkedően jövedelmezőnek – a 14. századi körmöci hozamhoz képest legalábbis bizonyosan nem. Talán a liptói tárnákból származott az a közel 16 kg veretlen arany is, amelyen III. András király római követe, a trevisói Pietro Bonzano 4500 aranyforintért adott túl Firenzében.⁴⁶

S hogy miért volt olyannyira fontos a német (cseh) és magyar arany Velence számára? Mindenekelőtt talán azért, mert 1284-ben, jó pár évtizeddel lemaradva Firenzétől és Genovától, a Velencei Köztársaság is aranyvalutát vezetett be. Az említett itáliai városokkal szemben Velence csak igen korlátozottan fért hozzá Nyugat-Afrika kimeríthetetlen aranytartalékaihoz. A középkori pénztörténet brit monográfusa szerint egyelőre még így is az afrikai arany játszotta a főszerepet Velencében, és a késedelmet egyszerűen azzal magyarázta, hogy a pénzveréshez szükséges nemesfémtartalék lassabban hal-

42 *Hóman Bálint*: A Magyar Királyság pénzügyei és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában. Budapest 1921. 145.

43 *Paulinyi Oszkár*: Nemesfémtermelésünk és országos gazdaságunk általános alakulása a bontakozó és a kifejtett feudalizmus korszakában (1000–1526). (Gazdag föld – szegény ország). Századok 106. (1972) 561–564.

44 Németlipcse: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II. Szerk. Szentpétery Imre, Borsa Iván. Budapest 1923–1987. II/2–3. 250. Szentkereszt/Csermno: ÁÚO IX. 207–208. – Az utóbbit Györffy György állításával szemben III. András 1290-ben nem adta vissza korábbi tulajdonosainak, a Thuróczy család őseinek. ÁÚO X. 1–2. – A birtok elhelyezkedésére: *Györffy György*: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Budapest 1966–1998. IV. 58–59. A Thuróczyak őseire: *Mályusz Elemér*: A Thuróczy-krónika és forrásai. Budapest 1967. 81–82.

45 *Paulinyi O.*: Nemesfémtermelésünk i. m. 563.

46 ÁÚO V. 262–263. – Mivel a közel teljes finomságú firenzei aranyforint súlya 3,33 és 3,55 g között mozgott, így 4500 forint kb. 14,985 – 15,975 kg aranytak felelt meg. Bizonyos azonban, hogy a bankház nem feledkezett meg a saját hasznáról sem, így a Bonzano által Firenzében pénzé tett nemesfémot valamivel többre becsülhetjük. A metrikus adatokra lásd *Spufford, Peter*: Money and Its Use in Medieval Europe. Cambridge 1988. 406. – Az adatot Paulinyi is idézte, ám forint helyett figyelmetlenségéből márkát írt – így állt elő az a finoman szólva is valószínűtlen következtetése, hogy III. András követe több mint egy tonna arannyal indult volna útnak Itáliába lásd *Paulinyi O.*: Nemesfémtermelésünk i. m. 579. – A veretlen arany minden bizonnyal a királynak beszolgáltatót éves urburából származott, azt azonban nem tudjuk, hogy Bonzano hány magyarországi bánya termésének tizedrészét vitte magával Itáliába. Az urbura Árpád-kori fejlődésének kérdéséhez lásd *Weisz Boglárka*: Az urbura. Bányászattörténeti Közlemények 10. (2015:2) 3–23.

mozódott fel a velencei pénzverdében, a *Zeccában*.⁴⁷ Ian Blanchard magyarázata szerint a dukát bevezetése azzal állt összefüggésben, hogy az afrikai aranykereskedelem legkésőbb 1272-ig a Földközi-tengert Tunisznál elérő közép-szaharai kereskedelmi útra terelődött át Magrebból, s így a nemesfém könnyebben érte el Itáliát.⁴⁸ Mások, így a velencei gazdaságtörténet szakértője, Frederic C. Lane előbb a német, majd – Hóman Bálint nyomán – a magyarországi, valamint a Fekete-tenger partvidékéről származó aranyat tartotta a velencei dukát jellemző alapanyagának.⁴⁹ A kérdés – adatok híján – megnyugtató módon aligha dönthető el, annyi azonban bizonyos, hogy a városállam minden eszközt megragadott az aranypénzhez szükséges nemesfém utánpótlásának biztosítására: a *Signoria* 1286 után 1287-ben is elrendelte, hogy a *Zecca* a régi bizánci és szicíliai aranypénzek beolvasztása révén folytassa a dukátok előállítását.⁵⁰ A lagúnák városa talán azért kényszerült efféle döntésre, mivel az Aquileiai Patriarchátussal és szövetségeseivel vívott háború miatt a Velencébe vezető alpesi utak lezárultak az arannyal kereskedő utazók előtt.

Velence számára tehát különösen sürgető lehetett a *strata Theutonicorum* és a *strata Ungarorum* helyreállítása, valamint az utak védelmének kieszközlése, mivel a város nem nélkülözhetette sokáig a Kárpátok és a cseh–morva területek nemesfémait. Nem kétséges, hogy a követeknek nemcsak a karintiai herceget, hanem öccsét, a görzi grófot, és talán az aquileiai patriarchát is fel kellett keresniük, mivel az említett kereskedelmi utak az általuk ellenőrzött területeken haladtak át, mielőtt II. Meinhard birtokait elérték volna. A gróf és a patriarcha nevét mindenesetre éppen úgy nem említi a Nagytanács május 21-i határozata, mint a karintiai herceget; hogy II. Meinhard udvara is a célpontok egyike volt, az csak egy hetekkel később kelt rendelkezés utalásából derül ki,⁵¹ amelyről az alábbiakban még lesz szó. Mivel a patriarcha kérelmelhetetlennek mutatkozott Velencével szemben, így nem lehetetlen, hogy a követek Görz grófját arra akarták rábeszélni, hogy védelmezze meg a patriarchátuson áthaladó kereskedőket. Valószínűnek tarthatjuk, hogy a Köztársaság kísérletet tett ellenfelei megosztására, s még inkább: megvásárlására is. A háború későbbi szakaszában bebizonyosodott, hogy joggal számíthattak I. Albert pénzsóvárságára, aki a rossz nyelvek szerint 2000 dukátot fogadott el, mielőtt 1289-ben hirtelen távozott volna a Velence elleni koalíció közös táborából.⁵²

A *Signoria* 1286 májusában még egy magyar vonatkozású határozatot hozott. A május 25-én elfogadott döntvény szerint követeknek kellett felkeresni

47 Spufford, P.: Money and Its Use i. m. 177–178.

48 Blanchard, Ian: Mining, Metallurgy and Minting in the Middle Ages. I–III. Stuttgart 2001–2005. III. 949–950.

49 Lane, F. C.: Le vecchie monete i. m. 59. 3. j.; *Uő*: Exportations vénitiennes d’or et d’argent de 1200 à 1450. In: Études d’histoire monétaire, XIIe–XIXe siècles. Éd. John Day. Lille 1984. 32., 44. 15. j.

50 DMC III. 160–161., 167. Idézi Lane, F. C.: Exportations i. m. 44. 15. j.

51 DMC III. 148.; Listine III. 425.

52 Pizzinini, M.: Die Grafen von Görz i. m. 199.

IV. László magyar királyt is, mégpedig 15 napon belül.⁵³ Mivel a határozatban semmit sem olvashatunk a tervezett követség céljáról, így nem tehetünk mást, mint hogy az intézkedést megpróbáljuk az előbbi magyar tárgyú rendelkezésekhez: András szlavóniai herceg kérelméhez vagy a *strata Ungarorum* megújítását célzó követküldéshez kötni. Ami az előbbit illeti: kézenfekvőnek tűnik, hogy nem sok értelme lett volna a magyar király véleményét megkérdezni András herceg házassági terveit illetően, hiszen IV. László még saját rokonának, s így természetesen Szlavónia hercegének sem ismerte el a velencei Árpád-fit – az első lehetőséget tehát egyelőre elvethetjük. Jóval nagyobb a valószínűsége a második eshetőségnek: joggal feltételezhetjük, hogy a követek a Velencét és Magyarországot Krajnán és Stájerországon keresztül összekötő szárazföldi út, vagy a zenggi kikötőből Szlavónián át Budára vezető kereskedelmi útvonal biztonságáról akartak tárgyalni a magyar királlyal. Még élesen élhetett az emléke a Kőszegiek – minden bizonnyal Henrik bán azonos nevű fia – által kifosztott velencei kereskedőnek, aki miatt maga Jacopo Contarini dózse ragadott tollat 1279-ben.⁵⁴ A régióban önálló hatalmi körzet kiépítésére törő Henrik-fiak alighanem folyamatos veszélyt jelentettek a nyugati utazókra, érkezzenek azok a királyság szívébe Krajna vagy Szlavónia felől.⁵⁵

Láthattuk tehát, hogy 1286 májusában a velencei *Signoria* szokatlan érdeklődéssel fordult a Magyar Királyság felé, s három magyar tárgyú kérdésben intézkedett. A kereskedelmi utak megújítása miatt induló és a magyar királyhoz menesztett követségek között okkal sejthetünk valamiféle összefüggést. Megfontolandó érvek szólnak azonban amellet, hogy valójában már az első ügy, András herceg eljegyzése sem lehetett független a másik két missziótól.

Az első érvet az a tény szolgáltatja, hogy az utak ügyében eljáró delegáció június közepe táján Belforte erődjénél tartózkodott.⁵⁶ A velencei vár éppen úgy a Timavo folyó torkolatában épült fel, mint a duinói Szent János-templom, ahol június 6-án I. Albert görzi gróf és Albertino Morosini a szlavóniai herceg eljegyzéséről tárgyaltak. Emellett mindkét küldöttségnek dolga akadt a görzi gróffal: a *Signoria* június 25-én kelt rendeletéből kiderül, hogy a II. Meinhard herceghez tartó velenceieket éppen az öcsnek, I. Albertnek kellett volna bátyjához kísérni; mivel azonban Görz grófja ismeretlen okból nem tudott eleget tenni állítólagos kötelezettségének, így a veszélyes úttól visszakozó követek-

53 DMC III. 145.; Listine III. 425.

54 Listine III. 414.

55 Henrik bán fia Henrik szlavóniai magánhatalmának kiépítéséről lásd *Zsoldos Attila: A Henrik-fiak. A Héder-nembeli Kőszegiek „családi története”*. *Vasi Szemle* 64. (2010) 657–658. – Valószínű, hogy a póruil járt kereskedő Szlavónia felől, tehát tengeri úton érkezett a királyság területére.

56 „Die XXV° Iun. Item quod ambaxatores nostri, qui iverunt pro facto aptationis stratarum Teutonorum et Ungarorum, qui sunt reversi ad Belforte, quod non potest comes Alpertus ire cum ipsis ad duces Karinthie, sicut debebat, usque ad Kalendas Augusti possint reversi ad Venetias cum conditione, quod debeant redire in dictam ambaxariam ad voluntatem domini ducis.” – DMC III. 148.; Listine III. 425.

nek augusztus 1-jéig haza kellett térniük. Harmadszor: igencsak feltűnő, hogy a duinói eljegyzésen jelen lévő velencei patrícius, Marino Pasqualigo korábban már képviselte szülővárosát a Német-római Birodalomban. Egy évvel II. Ottó kár Friuliig nyújtózó birodalmának széthullása (1276) után a velencei követ azért kereste fel Rudolf királyt Bécsben, hogy a német uralkodót rávegye: oltalmazza meg a birodalomba belépő velencei kereskedőket.⁵⁷ Alighanem ezúttal sem csak azért kelt útra, hogy András herceg nevében felmondja az eskü szövegét; a dózse és a *Signoria* bizonyára nem hagyta volna kihasználatlanul azokat a tapasztalatokat, amelyeket Marino a német udvarban szerzett.

A fenti körülmények több mint valószínűvé teszik, hogy a *straták* megújításáról tárgyaló követségnek Marino Pasqualigo és Albertino Morosini is tagjai voltak. Ebben a kontextusban kell tehát értékelnünk a magyar herceg házassági terveit is: a görzi grófkisasszony és „Velencei” András eljegyzése elsősorban az északi szomszédai jóindulatát kereső Köztársaság érdekét szolgálta, s így a június 6-án kelt szerződést minden ízében a velencei diplomácia művének kell tartanunk. S ha valóban így volt, akkor aligha tekinthetjük a jegyességet túlzottan hosszú életűnek; a következő évben ugyanis újult erővel folytatódott a háború Velence és szárazföldi szomszédai között, s a patriarcha seregét vezető görzi gróf táborába immár bátyja, a karintiai herceg is küldött csapatokat.⁵⁸

Az 1286. évi követjárás tehát bizonyosan kudarcra végződött. Görz grófjánál ugyan sikerülhetett némi előnyt kicsikarni – erről tanúskodik az, hogy az eljegyzés egyáltalán létrejött –, ám II. Meinhard udvarába már el sem jutott a velencei küldöttség. Hogy a magyarországi misszió sorsa mi lett, nem tudjuk. Kézenfekvő lenne arra gondolni, hogy a magyar kapcsolatokkal rendelkező Albertino Morosini a duinói találkozó után a Magyar Királyság felé vette útját; erre nézve azonban sajnos semmiféle bizonyítékkal nem rendelkezünk. Igaz, III. András egy 1291-ben kelt adományának *narratiójából* tudjuk, hogy Albertino valamikor – még András koronázása előtt – felkereste a királyság területét, hogy meglátogassa unokaöccsét.⁵⁹ A velencei patríciust a szlavóniai Gyarmanus *comes* kísérte András herceghez, s ő gondoskodott Morosini hazaútjának biztonságá felől is. A látogatás azonban aligha történhetett éppen 1286 nyarán, hiszen András ekkoriban nem Szlavóniában, hanem Velencében tartózkodott.⁶⁰ Éppígy nehéz lenne elfogadni, hogy arról az utazásról van szó, amely – valamivel IV. László halála előtt – András magyarországi hatalomra kerülését előkészítette; Morosini ugyanis unokaöccse társaságában szállt partra Zarában, ahonnan hamarosan visszatért hazájába, s így aligha kellett a trónkövetelőhöz

57 MGH Leges. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum III. Ed. Jakob Schwalm. Hannover 1904–1906. 120–121.

58 Pizzinini, M.: Die Grafen von Görz i. m. 198.

59 ÁÚO V. 24.

60 Ezt kétségtelenné teszi Albertino Morosini 1286. május 31-én kelt ügyvédvalló levele, amelyet az eljegyzésről szóló okmány említ hat nappal később. ÁÚO IV. 285.

kísértetnie magát.⁶¹ A kérdéses oklevélben elbeszéltek tehát legvalószínűbben 1278-ban, András herceg első magyarországi feltűnése idején történtek.⁶²

A forrásaink szétszórt mozaikjaiból összeálló kép tehát azt a kudarcos kísérletet mutatja, amelyet a Velencei Köztársaság annak érdekében tett, hogy kereskedői ismét akadálytalanul érhessék el németföldet és a Magyar Királyságot, s a német és magyarországi kereskedők éppoly zavartalanul szállíthassák országaik kincseit (jellemzően élő állatot és nemesfémeket) Velence piacára. András herceg Görz grófjának leányával kötött 1286. évi eljegyzését elsősorban e sikertelen erőfeszítés összefüggésében kell értelmeznünk. A lagúnák városának egyelőre várnia kellett; erőszakos isztriai terjeszkedésére féltékeny, s ezért érdekszövetségbe tömörülő északi szomszédaival csak 1291-ben sikerült békét kötni. Triesztet ugyan továbbra sem sikerült meghódíttatni – Velence észak-adriai hegemoniáját azonban nem lehetett többé kétségbe vonni.

61 Ottokars Österreichische Reimchronik. Hrsg. Joseph Seemüller. MGH Deutsche Chroniken und andere Geschichtsbücher des Mittelalters V. 1–2. Hannover 1890–1893. V. 1. 520–521.

62 Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844. V/2. 471.

